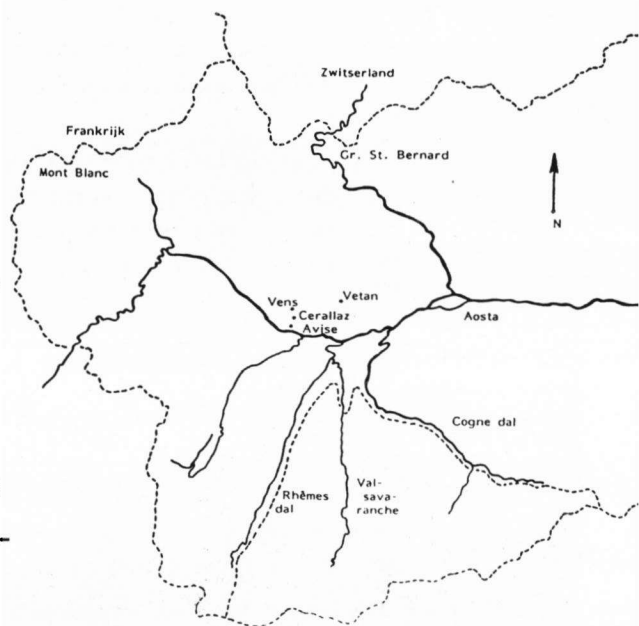

Vlinders in het Aostadal

Het Aostadal boeide ons direkt toen we in Phegea, het Belgische tijdschrift voor insektenstudie een enthousiast verslag lazen over de vlinderwereld in deze Zuid-Alpen vallei. De auteur, M. Faquaet, had erg veel vlinders waargenomen en schreef een boeiend verhaal. Dat werkte aanstekelijk en we kozen dan ook de Aosta-vallei als vakantiebestemming. We verbleven er van 13 juli tot 28 juli 1988.

J. Slot

Het Aostadal ligt in het noordwesten van Italië en grenst aan Frankrijk en Zwitserland. Vanaf verschillende uitkijkpunten heb je een prachtig gezicht op de imposante Mont Blanc in Frankrijk en het Gran Paradiso-massief aan de zuidzijde van het dal.

DOELSTELLING

We wilden in de eerste plaats onderzoeken welke dagvlinders in de Aostavallei voorkomen en of ze er algemeen of vrij zeldzaam zijn. In de tweede plaats is het erg interessant om van verschillende soorten na te gaan of ze hoog in de bergen vliegen of een laag gelegen biotoop prefereren. Overdag vliegende nachtvlinders die we opmerkten werden eveneens bestudeerd.

BESCHRIJVING VAN DE BIOTOPEN

In het hoofddal van de Aosta stroomt een kronkelende rivier, de Dora Baltea. De bezochte biotopen liggen aan weerszijden van het door de Dora Baltea uitgesleten dal. Eerst geven we een beschrijving van de belangrijkste door ons bezochte biotopen.

Avisé (754 m)

Het dorpje Avisé (300 inwoners) is gelegen tussen wijngaarden. De biotopen liggen langs de klimmende weg naar Cerellaz. We concen-

treerden ons vooral op de terreinen tussen 800 en 900 m hoogte.

Bloeiende bermen, boomgroepen en warme hellingen wisselen elkaar af. Op de muren, die de wijngaarden begrenzen komt veel Wit vetkruid voor. Verschillende vlinders bezoeken dit vetplantje, dat tevens voedselplant is voor de algemene Apollolvinder (*Parnassius apollo*). Reeds vanuit de auto zagen we bij aankomst deze prachtige vlinder rondzeilen. Tot de algemeen voorkomende boomsoorten bij Avisé behoren Berk en Tamme kastanje. De laatste was echter al grotendeels uitgebloeid.

Opvallende en algemene vlinders zijn *Satyrus ferula*, de Tweekleurige parelmoervlinder (*Melitaea didyma*) en het Bleek blauwtje (*Lysandra coridon*). In de bermen groeit de Blaazenstruik. Deze plant dient als voedselbron voor de rupsen van *Iolana iolas* en het Tijgerblauwtje (*Lampides boeticus*). Alleen het prachtige Iolas-blauwtje hebben we hier aangetroffen, onder andere uit gele bloemen nectar zuigende mannetjes. Overigens bestaan er ook waarnemingen van het Tijgerblauwtje in Avisé (Faquaet, 1987).

Een andere verrassing was de *Meleageria daphnis*. Deze prachtige blauwe vlinder is in Avisé beslist gewoon. Verder zagen we een Resedawitje (*Pontia daplidice*) hoog langs een warme helling vliegen.

Het Rhêmesdal, waar het Kaasjeskruidkoppje vloog. Op de voorgrond bloeit de ratelaar.
Foto: J. Slot.

Cerellaz (1254 m)

We logeerden in dit bergdorpje dat hemelsbreed een paar kilometer voorbij Avise ligt. Wit vetkruid, dat hier veel voorkomt lokt pages als *Satyrium spini* aan.

Satyrus ferula is hier zeer algemeen. Helaas worden nogal wat ferula's door auto's aangereden en liggen beschadigd op de weg. In de

Een opvallende en algemene soort is de Tweekleurige parelmoervlinder, die volop bij Avise te zien waren.
Foto: J. Slot.

naaste omgeving van Cerellaz liggen meer bergdorpjes, zoals Vedun (1525 m). Hier stroomt het bergwater langs de weg. Allerlei vlinders komen er drinken, zodat je ze op je gemak kunt bekijken. Vedun was de beste plaats voor het Morgenrood (*Heodes virgaureae*).

Verder zijn *Brenthis daphne* en het Dambordje (*Melanargia galathea*) in zowel Avise als in Cerellaz erg algemeen. Bij Vedun zagen we verschillende paartjes baltsende en copulerende ferula's. Behalve vlinders werden we op de terugweg verrast door een vos, die op z'n gemak vlak voor ons de weg overstak.

Vetan (1671 m)

Op weg naar Cerellaz naar Vetan voert de weg door Sarriod. Hier zagen we onze eerste Koninginnepage (*Papilio machaon*). Deze vlinder vloog als gebruikelijk langs een helling en verdween over de top. Hier in Sarriod zagen we tevens de eerste Koningspages (*Iphiclides podalirius*). Zowel vlinders van de eerste als de tweede generatie vlogen tegelijk. We vingden een prachtig geel exemplaar van de eerste generatie op 14 juli naast een al wat oudere vlinder van de tweede generatie.

Sarriod is te bereiken via een dennenbos en braakliggend terrein met veel nektarplanten voor de vlinders. Hier vonden we op Cypreswolfsmelk onze eerste Wolfsmelkpijlstaartrups (*Hyles euphorbiae*) en aan het einde van de middag een volwassen rups van de Grote nachtpauwoog (*Saturnia pyri*), die juist de weg overstak. Enkele dagen later had deze rups zich reeds verpopt.

De omgeving van Vetan zelf behoort tot de mooiste gebieden van de Aostavallei. Via een dennenbos met *Erebia euryale*, het Heidegentiaanblauwtje (*Maculinea alcon*) en het Vals heideblauwtje (*Lycaeides idas*) bereik je de prachtige hellingen met een bonte plantenwereld. Op 1800 m bloeien reeds kleine Edelweissplantjes, op grotere hoogten zijn de viltige plantjes hoger. Vaak staan ze in gezelschap van Campanula's of klokjes.

Wandelend door een beschermd gebied voor marmotten of Murmeltiere, waar we altijd wel een paar dieren soms fluitend voor hun

Deze waterplas bij Epinel was een drinkplaats voor honderden vlinders.

Foto: J. Slot.

hol zagen zitten, bereikten we het gebied van de alpenweiden. De Jeneverbes kruipt hier over de grond. Tussen de Zonneroosjes, de vele vlinderbloemigen, de Thijm, Sempervivum, Wondklaver en Margrietten vlogen rond de 2000 m massaal allerlei vlinders. We volstaan met het noemen van enkele karakteristieke soorten: *Colias phiconome* (erg algemeen), *Pontia callidice*, het Alpenwitje (*Euphydryas cynthia*) en allerlei blauwtjes, zoals *Albulina orbitulus*, verder *Erebia tyndarus* en *Erebia cassioides*.

Op de berghelling bij het meertje bij Vens vliegen de Heideblauwtjes overal rond.

Foto: J. Slot.

Bomen groeien hier niet meer. Dit is het gebied van de bloemen en de vlinders. Alpenapollo's (*Parnassius phoebus*), Resedawitjes

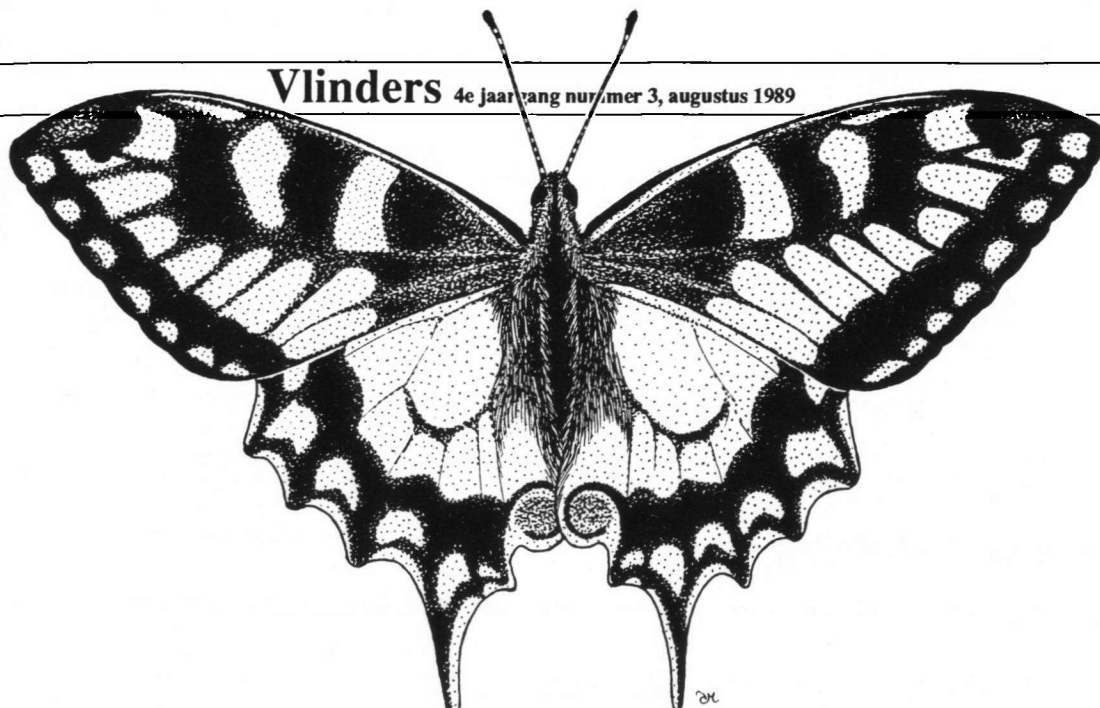
(*Pontia daplidice*), Konings- en Koninginnepages vliegen hier ongestoord rond. Vrij massaal vloog de Heivlinder (*Hipparchia semele ssp. cadmus*), met de opvallende witte band aan de onderzijde van de achtervleugels.

Vens (1734 m)

Vanaf Vens voert een toeristische, maar stoffige, niet geasfalteerde weg naar een kunstmatig meertje op 1900 m hoogte. In het weekend is het hier erg druk. Veel Italianen zoeken een picknickplekje voorbij het meertje in het dal van Vertosan. Langs de stoffige weg zitten bij de druipende steile wegganten allerlei blauwtjes en dikkopjes. Hogerop vliegen diverse soorten parelmoervlinders in gezelschap van Koninginnepages en Alpenapollo's. Bij het meertje ligt een berghelling met naaldbos. Blauwtjes als *Agrodiaetus damon*, *Polymommatus eros*, het Vals heideblauwtje en het Heideblauwtje (*Plebejus argus*) vliegen overal rond in gezelschap van Gele luzernevlinders (*Colias hyale*). Vetplanten als Tripmadam en Sempervivum groeien talrijk in de omgeving van Vens.

Vanuit Vetan kijk je over het Aostadal heen naar het Gran Paradiso-massief. Hier liggen verschillende dalen, die gedeeltelijk tot het

Overal vliegt de Koninginnepage ongestoord rond.

Tekening: Annemarie van Lierop.

unieke natuurreservaat behoren. We bezochten drie dalen, namelijk Cognedal, Rhêmesdal en het dal van Valsavaranche.

Vallei van Cogne

Het Cognedal is een druk bezocht vakantieoord aan de rand van het nationale park Gran Paradiso. We bekeken biotopen bij Pondel (890 m) en Epinel (1450 m). Pondel is bekend om zijn 2000 jaar oude Romeinse aquaductbrug, die over de Gran Eyvia is gebouwd. In het dorp staan wat boerderijen met veel fruitbomen.

Op een van de mestplaatsen troffen we de Boswachter (*Hipparchia fagi*) aan, niet rustend met omhooggeklapte vleugels op een boomstam als gebruikelijk is, maar met gespreide vleugels zittend op de grond bij de natte mestplaats. Verder vlogen in Pondel het Koevinkje (*Aphantopus hyperanthus*) en *Hyponephele lycaon*.

Bij Epinel was een grote, ondiepe waterplas langs de weg, waar honderden vlinders kwamen drinken, vooral blauwtjes en dikkopjes.

Dal van Valsavaranche

Dit dal is het meest ongerept van de dalen in het Aostadal. Het ligt in het hart van het nationale park. Flora en fauna zijn streng beschermd. Vlinders mag je er hooguit bekijken. Alleen de dalbodem valt buiten het beschermde gebied. De Gran Paradiso is bekend om zijn steenbokken, gemzen en marmotten. We zagen op 2500 m vijf gemzen rustig voorbij komen. Het dal is rijk bebost met hier en daar weiden en woeste gronden.

Startpunt van wandelingen is Pont (1960 m). Vanuit dit plaatsje kan men de Gran Paradiso bestijgen. Het natuurpark heeft een oppervlakte van 585 vierkante kilometer en bestaat uit een uniek stuk natuur. *Oneis glacialis*, *Euphydryas cynthia* en *Parnassius phoebus* zijn boven de 2000 m plaatselijk algemeen, evenals de kleine *Melicta varia*.

Bij Pont zelf vlogen *Boloria pales* en *Boloria napaea* en net binnen het nationale park zagen we een groepje van twintig Rode vuurvlinders (*Palaeochrysophanus hippothoe*). Een goede vangst was *Aricia nicias*. We ontdekten langs de weg een vrouwtje van deze voor de Aostavallei niet zo bekende soort. Een opvallende *Erebia* is hier *Erebia melampus*. Van de hooibeestjes moet *Coenonympha gardetta* genoemd worden. Bij een ondiepe waterplas zocht de Kommavlinder (*Hesperia comma*) afkoeling.

Het dal van Rhêmes

Dit dal is rijk voorzien van natuurschoon. Eerst voert de weg naar Rhêmes-Saint-Georges (1234 m). *Erebia euryale* vloog hier massaal met een verlaat mannetje van het Oranjepijp (*Anthocharis cardamines*). Verder rijdend bereikt men een hoogvlakte, van waar het uitzicht naar alle kanten onvergetelijk is. Hier ligt Rhêmes-Notre-Dame, omgeven door uitgestrekte velden bedekt met Alpenadderwortel, de voedselplant voor *Boloria napaea*, die we er dan ook aantreffen met *Clossiana titania*, die eveneens als rups van de Adderwortel afhankelijk is. Voorbij Rhêmes-Notre-

Dame groeit veel Ratelaar. Hier vloog onder meer het Kaasjeskruidkoppje (*Carcharodus alceae*).

Het dal van Rhêmes vormt de westelijke begrenzing van het nationale park Gran Paradiso. Vanuit Rhêmes-Notre-Dame voeren verschillende paden enthousiaste wandelaars de imposante bergwereld in. Op weg naar de hut Benevolo zagen we vooral de Grote parelmoervlinder (*Mesoacidalia aglaja*) in redelijke aantallen vliegen, in gezelschap van tientallen *Colias phicomone*'s en zeven Koninginnepages.

Het dal van de Grote Sint-Bernard

Het Aostadal is ondermeer bereikbaar via de Grote Sint-Bernard. Naar keuze kan men de pas rijden (2473 m) of de tunnel nemen. Op de pas is een beroemd klooster, dat vroeger als toevluchtsoord voor (verdwaalde) reizigers fungeerde. In deze imposante alpenwereld vloog het Alpenwitje in redelijke aantallen. Verder zagen we *Pyrgus cacaliae*, *Erebia mnestra* en *Erebia pandrose*. De vlinders vlogen boven de boomgrens. Het Dwergblauwtje (*Cupido minimus*) kwam hier evenals op andere hoger gelegen biotopen veel voor.

SAMENVATTING

Uit het aantal waargenomen soorten blijkt, dat het Aostadal een goed vlindergebied is. Uitgesproken alpinesoorten zijn goed vertegenwoordigd en komen vaak in grote aantallen voor. Bij uitstek goede plaatsen zijn ondiepe plassen langs de weg. Ook montane soorten zijn goed vertegenwoordigd. Deze vliegen tussen 800 en 1600 tot 2300 meter. Mediterane of echte zuidelijke soorten zijn schaars in de Aostavallei.

Uiteraard is het voorkomen van een soort sterk afhankelijk van de aanwezigheid van de voedselplanten.

Het Aostadal herbergt een rijke vlinderwereld. Het is uiteraard onmogelijk om in twee weken daar een diepgaande studie van te maken. Ongetwijfeld zal gedurende een langer verblijf het aantal waargenomen soorten nog

sterk toenemen. Vergelijk Faquaet (1982-1987), Kühnert (1968 en 1973) en Brockmann (1984 en 1988).

Het Aostadal behoort tot de soortenrijkste vlindergebieden van de Alpen. Dan is het vreemd, dat faunistische gegevens van dit gebied zo schaars zijn. Vooral de studie van de nachtvlinders is nog maar nauwelijks op gang gekomen, maar ook op de dagvlinders zijn we nog lang niet uitgestudeerd.

Literatuur

Blab J. & O. Kudma, 1982. Hilfsprogramm für Schmetterlinge. Kilda-Verlag.

Brockmann E., 1984-1988. Beitrag zur Makrolepidopterenfauna des Aosta-Tales (Italienische Alpen). Nachr. Ent. Ver. Apollo 5:21-42; 6:1-17; 6:61-98; 6:131-156; 7:57-69; 8:1-17.

Dal B., 1981. Vlinders in hun eigen omgeving. Europese dagvlinders: Midden-Europa. Uitg. Thieme, Zutphen.

Faquaet M., 1987. De Aosta-vallei; een paradijs voor lepidopterologen (Lepidoptera). Phegea 15:1:47-59; 15:2:91-107; 15:3:131-144; 15:4:195-208; 16:3:85-92.

Forster W. & Th.A. Wohlfahrt, 1976. Die Schmetterlinge Mitteleuropas II. Tagfalter/Diurna (Rhopalocera und Hesperidae).

Geraedts W.H.J.M., 1986. Voorlopige atlas van de Nederlandse dagvlinders - Rhopalocera. Landelijk Dagvlinderproject L.H. Wageningen.

Higgins L.G. & N.D. Riley, 1971. Elseviers Vlinderids. Uitg. Elseviers, Amsterdam.

Koch M., 1966. Wir bestimmen Schmetterlinge, band I-IV. Neumann Verlag.

Kühnert H., 1979. Tagfalterbeobachtungen im Aostatal (N. Italien). Ent. Z. Frankfurt a. M. 89:145-152; 89:158-167; 89:169-174.

Merz E. & H. Pfletschinger, 1984. De rupsen van onze vlinders. Uitgeverij Thieme, Zutphen.

Oorschot H. van, 1966. Dagvlinderonderzoek in Noord-Italië van 19 juli tot 6 augustus 1963. Entomologische Berichten 26:97-107, Amsterdam.

Rougeot P.C. & P. Viette, 1983. Die Nachtfalter Europas und Nordafrikas I. Schwärmer und Spinner. Verlag Erich Bauer, Keltern.

Waargenomen soorten in het Aostadal.

1 = Avisa, 2 = Cerellaz en Vedun, 3 = Vetan en Sarriod, 4 = Vens, 5 = Cognedal, 6 = Valsavaranche en Pont, 7 = Dal van Rhemes en 8 = Grote St. Bernard.

M = Montane soorten, A = alpine soorten.

0 = hoofdvoorkomen, X = nevenvoorkomen (hoofdvoorkomen in een ander biotoop).

Soort	1	2	3	4	5	6	7	8	M	A	Soort	1	2	3	4	5	6	7	8	M	A
Papilio machaon		2	3	4		6	7	8			Erebia pandrose								8		0
Iphiclidus podalirius	1	2	3	4							Maniola jurtina			3							X
Parnassius apollo	1	2	3	4	5		7		X		Hyponphele lycaon	1	2	3		5	6				
Parnassius phoebus		3			6				0		Aphantopus hyperantus					5				X	
Aporia crataegi	1	2	3	4	5						Coenonympha pamphilus			3				7		X	
Pieris brassicae	1	2	3	4	5						Coenonympha arcania	1	2			5				X	
Pieris rapae	1	2	3	4							Coenonympha gardetta					5		7	8		0
Pieris mannii	1	2	3								Lasiommata megera	1	2	3							
Pieris napi	1	2	3	4		7	8				Lasiommata macra	1	2	3				7			
Pontia daplidice	1		3								Lasiommata petropolitana				4					0	
Pontia callidice			3					8			Nordmannia ilicis	1	2								
Colias phicomone			3	4		6	7		0		Satyrus spini		2								
Colias crocea			3								Lucaena phlaeas		2								
Colias hyale		2	3	4			7		X		Heodes virgaureae	1	2		4		6	7		X	
Gonepteryx rhamni	1		3						X		Heodes tityrus				4					X	
Leptidea sinapis	1			4	5		7		X		Heodes alciphron	1	2							X	
Anthocharis cardamines	1						7		X		Palaeochrysophanus										
Nymphalis polychloros	1	2							X		hippotoe		2		4		6				
Inachis io				4							Cupido minimus			3	4	5		7	8		
Vanessa atalanta		2	3					8			Celastrina argiolus	1	2							X	
Cynthia cardui		2	3	4			7	8			Maculinea alcon			3							
Aglais urticae		2				6	7				Maculinea arion				4						
Polygonia c-album	1										Iolana iolas	1									
Argynnis paphia	1								X		Plebejus argus			3	4	5	6				
Mesoacidalia aglaja		2	3			6	7		X		Lycades idas			3	4	5		7			
Fabriciana adippe		2									Vacciniina optilete								8	X	
Fabriciana niobe				4		6					Eumedonia eumedon				4			7			
Issoria lathonia		2	3	4	5				X		Aricia agestis	1									
Brenthis ino	1								X		Aricia artaxerxes	1	2	3		5	6	7		0	X
Brenthis daphne	1	2			5		7				Aricia nicias						6				
Boloria pales			3			6	7		0		Albulina orbitulus			3	4						0
Boloria napaea						6	7		0		Argiades glandon			3	4						0
Clossiana selene				4					X		Cyaniris semiargus		2	3	4	5	6	7		X	
Clossiana cyphrosyne				4			7		X		Agrionidictus damon		2	3	4	5		7			
Clossiana titania			3		5	6	7		0		Plebicula escheri	1		3		5					
Melitaea cinxia			3	4							Plebicula dorylas				4			7			
Melitaea phoebe			3	4			7				Meleageria daphnis	1									
Melitaea didyma	1	2	3	4	5		7				Lysandra coridon		2	3	4	5					
Melitaea diamina		2		4		6	7		X		Lysandra bellargus			3	4						
Melitaea athalia			3	4	5		7		X		Polyommatus icarus	1								X	X
Mellicta deione		2									Polyommatus eros			3		5		7			0
Mellicta varia			3	4		6			0		Pyrgus malvoides			3	4			7			
Euphydryas cynthia			3			6			0		Pyrgus carlinae						6	7			
Euphydryas aurinia							7		0		Pyrgus serratalae					5		7	8		
Melanargia galathea	1	2	3		5				X		Pyrgus fritillarius	1		3	4	5					
Hipparchia fagi	1				5						Pyrgus cacaliae								8	0	
Hipparchia semele	1		3	4							Spialia sertorius							7			
Oneis glacialis						6			0		Carcharodus alceae			3				7			
Satyrus ferula	1	2		4	5						Cartarodus lavatherae	1				5					
Erebia euryale		2	3	4	5	6	7		0		Erynnis tages			3	4			7			
Erebia melampus			3			6			0		Thymelicus acteon	1									
Erebia alberganus			3				7	8			Thymelicus lineola	1		3				7			
Erebia mnestra			3					8			Thymelicus sylvestris	1		3		5					
Erebia tyndarus			3						0		Hesperia comma			3			6			X	
Erebia cassioides			3						0		Ochlodes venatus	1	2	3			6				
Erebia montana			3						0												

